

автори репрезентують як архетипічні, котрі здатні прорватися крізь пласт соціально сформованих, набутих, “ідеологічно зручних” рис та визначають екзистенційну вартість конкретної особи. У конструюванні образів-характерів очевидно є проєкція (свідома чи несвідома) внутрішньоособистісного конфлікту драматургів, породженого психологічними переживаннями “розриву” душі між бажаним і дійсним. Відповідно, властивим є наділення персонажів такими рисами, як відчайдушність, меланхолійність. Посередництвом монологу, який у п’єсах драматургів “третьої хвили” постає як потік свідомості в образах-характерах, об’єктивується факт компенсації “комплексу меншовартості”, що є властивим тогочасному українцю. Відповідно, типовими для образів персонажів стає загострене почуття справедливості та кривди, прояв етично-ідилістичного мрійництва з його вірою у прихід “рахманного царства правди”, братерства і вселюдських ідей.

Література

1. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 444 с.
2. Ванченко-Писанецький К. Катерина (Мужичка) / К. Ванченко-Писанецький. – Нью-Йорк : [б. в.], 1924. – 48 с.
3. Державин В. Література і літературознавство : Вибрані теоретичні та літературно-критичні праці / В. Державин. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – 490 с.
4. Залеська-Онишкевич Л. Модернізм у драмі / Л. Залеська-Онишкевич // Антологія модерної української драми. – К. ; Едмонтон ; Торонто : Вид-во ТАКСОН, 1998. – 532 с
5. Костецький І. Театр перед твоїм порогом / І. Костецький. – Мюнхен : [б. в.], 1963. – 328 с.
6. Криловець А. Українська література перших десятиріч ХХ століття : філософські проблеми / А. Криловець. – Т. : Навч. кн. – Богдан, 2005.
7. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен ; Л. : [б. в.], 1995. – 164 с.
8. Луговий О. Сирітські сльози / О. Луговий. – Саскатун : [б. в.], 1934. – 27 с.
9. Матющенко А. Час героя : українська драматургія першої третини ХХ століття / А. Матющенко. – К. : Фоліант, 2004. – 125 с.
10. Савчук П. Облога замку / П. Савчук. – Вінніпег : [б. в.], 1948. – 88 с.
11. Тренев К. Пьесы, статьи, речи / К. Тренев. – М. : Искусство, 1980. – 125 с.
12. Хализев В. Драма как род литературы / В. Хализев. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 260 с.

Статтю подано до редколегії
09.10.2008 р.

УДК 821.161.2.09

Л. С. Семенюк – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Образ Івана Вишенського в романі Василя Шевчука “Битва, або Сім заваб ченця Івана з Вишні”

*Роботу виконано на кафедрі української літератури
ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті аналізується історичний роман Василя Шевчука “Битва, або Сім заваб ченця Івана з Вишні”, присвячений складній долі відомого письменника-полеміста Івана Вишенського. Зі сторінок твору постає образ неординарної людини, патріота і ченця, що веде битву зі світом і з самим собою.

Ключові слова: головний герой, образ героя, роман, автор.

Семенюк Л. С. Образ Івана Вишенського в романе Василя Шевчука “Битва, или Семь искушений монаха Івана с Вишні”. В статье анализируется исторический роман Василия Шевчука “Битва, или Семь искушений монаха Івана с Вишні”, посвященный сложной судьбе известного писателя-полемиста Івана Вишенского. Со страниц произведения вырисовывается образ неординарной личности, патриота и монаха, который ведет битву с миром и с самим собой.

Ключевые слова: главный герой, образ героя, роман, автор.

Semenyuk L. S. Character of Ivan Vyshenskyv in Vasyl Shevchuk's Novel "Battle or Seven Temptations of the Monk Ivan from Vyshnya". In the article Vasyl Shevchuk's historic novel "Battle or Seven Temptations of the Monk Ivan from Vyshnya" devoted to the complicated fate of the prominent Ukrainian writer-polemist Ivan Vyshenskyv, is analyzed. From the novel pages a non-ordinary person, a patriot and a monk struggling against the world and him himself appears.

Key words: main character, a character of a hero, novel, author.

Постановка наукової проблеми та її значення. Іван Вишенський – колоритна фігура в історії української культури, видатний представник нашого давнього письменства, постать якого впродовж півтора століття привертає до себе пильну увагу істориків, філософів, літературознавців. Українські й російські вчені присвятили йому цілий ряд наукових досліджень, у яких створили всебічний портрет письменника-патріота, борця проти унії і католицизму.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. На початку ХХ ст. розпочинається художнє осмислення образу І. Вишенського в нашій літературі. На сьогодні створено декілька великих художньо-біографічних творів про полеміста, написано ряд поезій про нього. Для митців слова образ І. Вишенського є складним психологічним феноменом, символом нескореного духу, уособленням складного й бурхливого часу.

Неперевершеним художнім твором про полеміста є однойменна поема І. Франка "Іван Вишенський", у центрі якої – психологічний образ І. Вишенського-людини – образ, проявний теплим ліризмом, про що писав свого часу В. Щурат [4, 8–13].

У новітній період розвитку української літератури поетичні твори І. Вишенському присвятили Павло Мовчан ("Слово І. Вишенського"), Михайло Чхан ("Іван з Вишні"), Іван Нижник ("Іван Вишенський"), Василь Симоненко ("Пам'яті Івана Вишенського"). Цікавими спробами художнього осмислення складної і неординарної постаті Івана Вишенського в українській художній прозі стали твори Василя Шевчука ("Битва, або Сім зваб ченця Івана з Вишні"), Юрія Хорунжого ("Чернець і князь"), Григорія Книша ("Магічний кристал") та Романа Іваничука ("Манускрипт з вулиці Руської").

Майстри художнього слова по-різному відтворюють постать митця, прагнучи донести до сучасного читача образ і слово видатного полеміста кінця ХVI – початку ХVII ст., розповісти про його подвижницьке життя, сповнене сумнівів, протиріч і болючих роздумів про сенс людського існування.

Одним із найкращих художньо-біографічних творів про І. Вишенського в українській радянській літературі небезпідставно вважається роман Василя Шевчука "Битва, або Сім зваб ченця Івана з Вишні". Досі цей художньо-біографічний твір не став предметом спеціального дослідження, за винятком короткої рецензії і принагідних коментарів. Тому мета нашої статті полягає в тому, щоб показати особливості осмислення неординарної постаті І. Вишенського в романі В. Шевчука.

Виклад основного матеріалу й обгрутування отриманих результатів дослідження. Твір В. Шевчука про І. Вишенського вперше опублікований у 1991 році на сторінках журналу "Вітчизна" [2]. Наступного року у видавництві "Український письменник" з'явилося й окреме видання твору, що склав першу частину романного диптиху "Прощання з самим собою" (К., 1992) [3]. Із короткою рецензією на книгу виступив В. Омелянчук у журналі "Слово і час". Він оцінив твір В. Шевчука як "глибокий філософський роздум автора про смисл життя, місце людини мислячої в суспільстві та історії" [1, 83].

Звернення В. Шевчука до постаті славетного українського полеміста кінця ХVI – початку ХVII ст. цілком логічне. Адже образ цього пристрасного борця з унією в Україні органічно стає в ряд героїв історичних романів письменника. Роман "Битва" – це плід тривалої праці досвідченого майстра історичної прози. Автор ґрунтовно вивчив документальний матеріал, епоху, оточення, місця подій і подав усе осмислене у формі стрімкого, хвилюючого психологічного роману.

Цікава, оригінальна його побудова. Сім зваб – це сім великих розділів, присвячених найяскравішим періодам життя І. Вишенського. Конфлікт подій та образу – у сфері духу, у роздвоєнні ченця-письменника.

Основна суть непростой долі видатного полеміста виражена у словах: "Мислячому давно немає щастя на Україні! Та й місця теж. Немисліє – ось те, до чого прагнуть нас призвичаїти на рідній, нашій-таки землі!" [3, 25]. Так гірко розмірковує цей чернець-борець, перебуваючи на самому краї землі, себто в монастирі на горі Афон. "Зрада погнала його з дому в чужі краї, – пише письменник, – як моровиця люта жене людей, жадаючих собі рятунку" [3, 6].

У романі відтворено найбільш драматичні моменти життя І. Вишенського: його перебування на Афоні, повернення в Україну і нарешті – усамітнення в печері. Письменник крок за кроком уводить читача у складний і суперечливий духовний світ ченця Івана з Вишні, простежує, як у його душі відбувається тривала складна битва, у якій кристалізується світогляд полеміста, його життєва позиція. І. Вишенський показаний у постійних роздумах і сум'ятті, у стані вибору між обов'язком перед Богом та перед народом. Душевний щем, сум, внутрішній біль – постійні супутники головного героя. У такому стані читач уперше бачить його в афонській келії: схиленим над книгами і розтри-воженим невідомими передчуттями. “Він втік сюди, – пише автор, – на край землі..., аби очистити душу від суєти, віддатись до краплини служінню тільки істині, що доконечна, вічна і ... незрадлива” [3, 6]. Однак, постригшись у ченці, І. Вишенський не може позбутися спогадів, вгамувати нестримну душу: “Все-все здолав у браннім тілі, а душу не подужає, душа його не слухається, мов норувистий табунний кінь” [3, 7]. На чужій землі, за сотні тисяч миль він не може забути страждань рідної землі, неволі свого народу. Його молитви – за їх спасіння: “Немає у нас землі – стоптала вража шляхта. І душі наші стоптані ксьондзами, панством, зрадцями, що гірші від латинників!.. Да святиться ім'я твоє, да буде воля твоя!.. За віщо нам послав покуту, боже? Чим ми так прогрішили, що ходимо в чужім ярмі, як ті воли?.. Не я питаю, а мій народ – колись великий, славний, а нині геть упосліджений. Я не посмів би, господи, коли б ішлося про мене: грішний народ же наш не завинив ні перед ким. Впродовж століть він тільки відбивається від супостатів, що рвуть його з усіх боків, мов люті пси. А нині вже їм мало плоті, тіла – взяли за душу нашу, бо розуміють: поки душа своя в народу, він нездоланий. Душу спаси Україні, господи, її справжню віру в святе добро, її ласкаву й тиху, як пісня мами, мову!..” [3, 8].

Думки головного героя постійно снуються довкола рідної землі і рідних людей. Він усвідомлює, що перейматися цим – великий гріх ченцеві, за що просить прощення у Бога: “Господи, це наслання – весь час про інше думати, а не про царство твоє небесне, це вічна мука – тліти пекельним жаром жалю за рідним краєм, що гине під гнітом сили вражої!..” [3, 11].

Свою гріховність І. Вишенський убачає в тому, що не може віддатися всім єством служінню Богові: “Не можу я відкинути печаль по Україні, Вишню, своє далеке місто, забути і віддатися душею всею Господу... Я тут, а серце моє – на рідній, прекрасній і нещасній моїй землі...” [3, 13]. Його повсякчас тривожить доля України, рідного народу, його духовний стан. Він із болем роздумує: “Он на Україні... Пошесть пішла – зраджувати. Народ свій, віру дідів і прадідів, солодку рідну мову” [3, 6].

В. Шевчук, використовуючи форму роздуму, намагається дати читачеві пояснення причин розриву І. Вишенського зі світським життям. Після розмови з отцем Леоном, який прагне використати зі своєю метою літературний хист ченця Івана, той розмірковує: Звідки йому, сердезі, знати, що він, теперішній чернець Іван, втік з України аж на Афон, коли збагнув, що може стати зброєю в чужих руках, підмурком, який собі для величі й примноження своїх скарбів творив один вельможний, що уявив себе народним рятівником Русі та православ'я. Ну, він йому тоді сказав!.. В обличчя, при сторонніх, що рознесли той присуд всьому Луцьку й далі. Зате і сам заледве ноги виніс із міста, не чувся де останнім!..” [3, 14]. Потрапивши між двох вогнів – бути катом або жертвою, він вибрав третє – далеку афонську гору й сувору келію. “Як розпинати люд свій, братів по роду-племені на зловорожих хрестах брехні, – розмірковує Вишенський, – то краще скніти в тузі й самотині, та бути чистим серцем і вільним духом” [3, 14]. Герой роману дорікає собі за малодушність, втечу від боротьби та намагається хоч якось виправдати свій учинок. Трагізм головного героя в тому, що його душа роздвоєна, розшматована: одна її частина тут, а інша – на рідній йому землі: “душа зрослася із тим куточком світу, де народився, де вперше ти почув ласкаву і мудру мову матері, зрослася так, що розірвати можна лише ціною свого життя” [3, 15].

Першу битву чернець із Вишні приймає від свого друга Сави, який, побувавши серед козаків, твердо переконаний у потребі діяльної боротьби. Він закликає І. Вишенського спрямувати своє гостре слово проти підступного ворога, за свій народ і рідну землю. Головний герой починає розуміти, що від суєти і скверни неможливо заховатися в тісній келії, “весь той світ гріховний раз по раз досягає гори Афон, тривожить, відволікає від самовдосконалення і вірного служіння богу” [3, 26]. Слова ченця Сави глибоко западають у душу монаха і збуджують у ньому “спокусу пера й паперу” [3, 28]. Він починає писати, одержимий прагненням прислужитися рідній землі, Україні. З-під його пера з'являється гнівне послання “Тобі, котрий мешкає в землі, що зветься Польською...”.

В. Шевчук, показуючи свого героя в постійному двобої з палкою натурою патріота й обов'язком ченця, підкреслює, що “душа людська – це поле битви, герцю добра зі злом, надії з відчаєм, минулого із тим, що є, що буде!..” [3, 40]. Головний герой усе частіше сумнівається у правильності свого шляху, у доцільності самовідречення від світу: “Господи, чи є гріх тяжчий, більший, як гріх страшний байдужості до всіх, окрім себе самого? В муках вмирав Ісус за людство. Він же прийшов на світ спасти не власну душу... – а рід людський... Чому ж тоді ми, грішні й недостойні, турбуємося лише собою, вічністю для душ своїх?..” [3, 42]. Чернець Іван вступає в суперечку не лише із власним сумлінням. Він полемізує із монахом Ісакієм, який повернувся з України і захоплює його до рішучої діяльності на рідній землі. Між ними відбувається діалог, який пояснює назву твору:

“– *І де ж твої бій?*

– *В душі моїй, – спокійно сказав Іван, – тут битва, пря за істину...*

– *Цього замало, Йване!*

– *А слово, послане у рідний край?*

– *То – слово, не ти ж.*

– *Народжене од битв моїх великих...*

– *Там поле бою зараз, на Україні, Іване з Вишні! – палко гукнув Ісакій”* [3, 52].

Цей діалог став ще одним поштовхом до поглиблення душевної драми головного героя: “Душу його терзають сумніви і супротивні помисли” [3, 53]. З одного боку, він сумує за рідним краєм, а з іншого – при звичаївся до життя ченця, спокою і тиші, хоча все частіше в нього виникає думка повернутися на Русь, туди, де його чекають тисячі беззахисних земляків.

За влучне слово полеміста сам патріарх Мелетій у листі до І. Вишенського радить: “Не залишайся в пустині, живучи тільки для себе одного, та й то, вочевидь, не будучи цілком задоволений. Не осуждаю я пустині, оскільки й сам її прихильник, проте, уболюючи за спасіння ближніх, кличу тебе до бойових рядів синів божих” [3, 50]. Після довгих сумнівів та вагань полеміст усе ж вирішує зостатися на Афоні. Він вважає, що ще не час іти на Русь, звідси можна завдати більшої шкоди ксьондзам та уніатам: “Я вільний тут і слово моє таке ж. Що хочу, те і мовлю, те і пишу. Ніхто мені тут не завадить – маю надійний захист і відстані на сотні верств” [3, 60–61].

В. Шевчук послідовно висвітлює суспільні ідеали, симпатії та антипатії І. Вишенського. Уже з перших сторінок твору стає зрозуміло, що в особі афонського ченця криється величезний бунтар, який не може змиритися з тим, що українські ієрархи задля почестей і багатства готові зрадити предковичну батьківську віру, зректися свого народу. Йому боляче думати про те, що не темні прості попи із сільських епархій, а ієрархи церкви першими позаздрили на привілеї і статки католиків і поклонилися Папі: “Згадав про ієрархію, і на душі враз потемніло. Їхні отці духовні полізли перші в унію! Не темні, прості попи з сільських епархій, а ієрархи церкви затіяли з папезем торг, позаздривши на привілеї й статки ксьондзів та арцибіскупів! Вони давно облизувалися на сите життя прелатів, прагли й собі такого... І все ж не міг собі того уявити, як відрікаються від мови, віри, духу свого народу” [3, 62]. В. Шевчук показує, як у пориві гніву та осуду в І. Вишенського народжується задум написати “Пораду” – “слово про те, як можна, як конче треба зараз же очиститися од скверни унії і вберегти свою безсмертну душу від поругання лядського” [3, 63].

У романі автор показав велику силу творів І. Вишенського, які з Афону потрапляли на Україну і піднімали дух народу для боротьби з католицизмом та унією. Навіть віровідступник Михайло Рогоза засумував смертельно, коли прочитав “Послання до єпископів”, “розкався, що запровадив унію і, помираючи, покликав собі попа для сповіді не уніата, а православного” [3, 122].

В. Шевчук розкриває історію постанови єдиної рукописної збірки І. Вишенського, що мала назву “Книжка”. Письменник укладає збірку за порадою колишнього ченця Сави, а завершивши цю роботу, так розмірковує над зробленим: “За ці роки багато він передумав і про своє писання, і про людей, які читають, слухають його добуті з серця, із книги совісті, палкі слова. Він бачив їх перед собою, коли писав, і через те – хоча й не смів собі признатися в тому, – не збайдужів, не обламав коріння, що пов’язує його із Руссю, не перетлів у схимника-анахорета, що знає лиш молитву і прагне тільки вічності...” [3, 131].

Один із найбільш хвилюючих епізодів твору – повернення І. Вишенського на Русь. Сталося це після тривалого перебування в монастирях Афону, коли в одну із безсонних ночей якийсь таємничий невідомий голос “повелів рушати в путь” [3, 141]. Автор майстерно передає почуття монаха в момент його зустрічі з рідною землею: почувши рідну мову, він “заплакав слізьми радості і так брів

поволі вулицею не бачачи довкруг нічого...” [3, 141]. В. Шевчук показує, що не лише радість, а й нестримний біль за рідним милим краєм, який накопичувався впродовж років, охопив афонського ченця. Адже думки про Україну, про те, що він ступить на рідну землю і почує рідну мову, не полишали його з того часу, як він став ченцем. Милуючися своєю землею, він розуміє, що то не його земля, не тих, хто тут живе з діда-прадіда: “Шляхта злетілась воронами на підупалу в ярмі ординським нещасну Русь і виїдає очі, душу її викльовує!...” [3, 141].

І. Вишенський усвідомлює, що його повернення в Україну не буде легким і безболісним, адже він утратив почуття товаришкості, єдності з людьми, з народом. Звертаючись до Бога, він просить “не допускати, щоб свято його повернення на рідну землю стало йому бідою виявлення втрати першості, себе самого, вічного свого ества!...” [3, 145]. Ці слова промовляє чернець, для якого втрата своєї суті, духовного зв’язку з Богом найстрашніша.

Описуючи перебування І. Вишенського в Україні, його зустрічі і розмови з представниками духовенства, керівниками Львівського братства, монахами, В. Шевчук показує поступове розчарування свого героя. В Україні він зіткнувся з нерозумінням і несприйняттям його ідеалів, із грубим практицизмом та байдужістю сильних світу цього до долі народу. Тривожні роздуми про все це не дають йому спокою: “Хитрують, видно, братчики... Єпископ теж... Всі крутяться, прагнуть благ найперш для себе! Волі – також собі. Щось там дістанеться і для людей, зі столу крихти... Он як живуть старшини братства!.. Чим не пани? А мали б жити бідно, як усі. Тоді б і книга совісті була б чистіша, ліпша” [3, 168].

Кульмінаційним епізодом роману є сцена повернення І. Вишенського на рідну землю його дитинства, в Судову Вишню. Для нього це стало чи не найбільшим випробуванням усього життя. Адже досі він жив мріями про рідну домівку, бачив у снах усе таким, як десятки літ тому. Натомість побачив інший двір, іншу оселю, чужих людей, із якими не наважився заговорити. До нього приходять усвідомлення того, що його життєве коло замкнулося, і немає жодного рідного місця на землі, де б він міг прихилити свою старечу голову: “Невже і справді нині він повернувся, окресливши весь круг життя? Тут народився, звідси пішов у світ... Це місце вже не його! Він тут чужий!.. І ніде йому по-людськи вмерти!” [3, 173].

Після цієї невтішної мандрівки на батьківщину І. Вишенський усе частіше згадує Афон, тепле Егейське море; його знову терзають душевні муки, суперечливі почуття. Цей внутрішній конфлікт поглиблюється ще й тим, що І. Вишенський не може знайти порозуміння з оточенням. Він помічає, що місцеві духовні владики дбають лише про маєтки, розкоші і почесні, занедбавши віру і церкву. Братські старшини так само шукають вигоди, рівняються з панами. Своє невдоволення таким становищем І. Вишенський відверто висловлює отцю Ісакію та керівникам Львівського братства Красовському та Рогатинцю.

В. Шевчук вводить у роман ще одну важливу сюжетну лінію – історію нещасливого кохання молодого Івана Вишенського, яке через багато літ знову спалахує в ньому при зустрічі з тією далекою мрією, що тепер з’явилася перед ним в образі монахині Домнікії. Спокуса любовним почуттям настільки сильна, що ченцю Івану доводиться докладати неймовірних зусиль, щоб здолати її. І все ж таки І. Вишенський тамує в собі давні почуття, і навіть, будучи зовсім поряд із Домнікією, не зважується зустрітися з нею. Чернець перемагає в ньому спокусу, долає житейську звабу.

В. Шевчук тонко простежує історію цієї особистісної драми. Він малює перед читачем портрет молодого І. Вишенського – сповненого життя, любові і чутливого до будь-яких виявів неправди. Ця його вдача і стала причиною втечі з рідної землі: “Він був нівроку парубок! Хоч ростом і не вдався, зате крутився на одній п’яті. І був правдивий. Господи, який він був правдивий!.. Брехливий став єпископом, а він – ченцем бездомним і самотнім на рідній своїй землі...” [3, 187].

Непорозуміння зі львівським духівництвом і керівниками братства змушують І. Вишенського залишити місто і шукати притулку в отця Іова Княгиницького. У розмовах із ним полеміст уперто відстоює свою точку зору: він не допускає жодних стосунків православних із католиками, виступає проти латинської науки, освіти, вважаючи, що “латина – шлях до зради, до смерті шлях” [3, 192]. Таку позицію І. Вишенського не поділяють навіть найближчі друзі; це ще більше поглиблює його конфлікт із оточенням.

Автор поступово підводить читача до висновку, що його герою немає місця на рідній землі: “Боліли ноги, руки... Але найдужче мучилася його душа. За час блукання Руссю зібралось більше спротиву, аніж принади, болю, аніж ясної радості. Він не знайшов ні спокою, ні товариства вірних

борців за рідну землю і свій народ, приречений на відмирання зайдами. Натомість – міжусобиці, гвалтовність, ниці пристрасті й жадоба влади, золота. Його всі прагли використати в тій метушні, в нікчемній битві мишей і жаб. Не в боротьбі із ворогом, а в герці між собою!” [3, 200].

В І. Вишенського остаточно визріває думка повернутися на Афон, щоб звідти вражати ворогів народу й віри своїми гнівними посланнями, кликати православних на бій із панами, унією і католицизмом. У хибності такого вибору його вже не здатні переконати ні Іов Княгиницький, ані колишній товариш Сава, який закликає стати грудьми на захист народу.

Останній розділ роману В. Шевчука присвячений подіям, які сталися через десять років після повернення І. Вишенського на Афон. Перед нами вже інший герой: втомлений літами і життям, замкнутий, заглиблений у своє єство. “І денно, і нічно в ньому йшла боротьба, з якою мав великий клопіт” [3, 208]. Із часом усе яскравіше з’являється перед його зором рідна земля, люди, з якими зустрічався. “Побачене на Україні, – пише автор, – вповні збагнув і оцінив вже тільки тут, із часом, й жахнувся ним содіяним... Свої маленькі клопоти поставив вище великих справ, дрібне нарік вагомим...” [3, 205–206].

Відірваний від своєї землі, зневірений у тих людях, із якими стрічався, він уже не здатний на духовні плоди. “Все є у нього тут, до чого прагнув, тільки немає творів!.. Твори – це як плоди неспокою в його душі. А де вони візьмуться, коли душа дримає вже котрий рік?..” [3, 221].

Усе частіше І. Вишенським опановують думки про те, що власне спасіння не має сенсу, коли нема рятунку для всього народу. Усе частіше він дорікає собі за гординю і за гріх утечі з рідної землі. Навіть робить спробу ще раз повернутися в рідний край, але фізичні сили покидають його. Зрештою, в І. Вишенського виникає думка стати ченцем-пустельником. Автор показує, що це був осмислений крок його героя, остання спроба довести, що він – не загублений в афонській пуші старець, а воїн правди, частка свого народу, іскра його душі.

Символічно, що в останньому епізоді роману, перебуваючи в самотній печері, І. Вишенський звертається з молитвою до Бога і просить спасіння не для своєї душі, а для рідного народу. “І буде ця молитва тривати десять довгих, самотніх літ”. Цими словами В. Шевчук завершує свій роман, стверджуючи думку про те, що в битві із самим собою (ченцем і патріотом) переміг патріот.

Образ І. Вишенського постає зі сторінок твору як уособлення вічної долі-призначення талановитих синів України – бути гнаними, переслідуваними, позбавленими шани і визнання за життя. Промовистими є слова автора, що звучать як лейтмотив роману: “Велика Україна, та місця на ній немає її синам! Коли народ в неволі, найбільше дістається його найбільшим розумам. Бо їх боїться ворог. Бо в них таяться іскри прийдешніх битв за визволення” [3, 201].

У романі не тільки докладно художньо-документально передано життєвий шлях полум’яного борця з унією, а й подано в перекладах сучасною українською мовою найкращі місця із творів письменника-полеміста, простежено події, що спричинили появу його писань.

Є у творі й інші образи, оточення головного героя. Здебільшого це історичні особи, що згадуються чи у творах І. Вишенського, чи в матеріалах дослідників його творчості. Вони також виписані ретельно, мають свої виразні характери. Такими є ченці Леон і Сава, відомий культурно-релігійний діяч Іов Княгиницький, черниця Домінікія, архімандрити Ісакій та Ісаія, старшини Львівського братства Іван Красовський та Юрій Рогатинець.

Висновки. Роману В. Шевчука притаманна духовно-творча позиція героїв, відстоювання вічних духовних вартостей, пошук істини, гармонії людини та суспільства, яке часто-густо буває жорстоким і нерозумним. У таких обставинах, наголошує письменник, важливо залишатися самим собою, бути вірним своїм життєвим принципам та ідеалам. В. Шевчуку вдалося створити образ такої неординарної вольової особистості, справжнього патріота і ченця-аскета, безмежно відданого Богові і Україні. Це й забезпечило успіх його твору.

Література

1. Омелянчук В. Диптих Василя Шевчука / В. Омелянчук // Слово і час. – 1993. – № 10. – С. 83–84.
2. Шевчук В. Сім зваб ченця Івана із Вишні (Історичний роман) / В. Шевчук // Вітчизна. – 1991. – № 5. – С. 20–94 ; № 6. – С. 45–96.
3. Шевчук В. А. Прощання з самим собою : романний диптих / В. А. Шевчук. – К. : Укр. письм., 1992. – 448 с.
4. Щурат В. Франків “Іван Вишенський” / В. Щурат. – Л. : [б. в.], 1925. – 85 с.

Статтю подано до редколегії
05.10.2008 р.